

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема „Организация на трудовата дейност в България (състояние и перспективи), представена от доц. д-р Евгени Георгиев Евгениев за присъждане на научната степен „доктор на науките“, по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и организация на труда“

Представеният дисертационен труд е в общ обем от 236 страници, в т.ч. 176 страници текст. Структуриран е в Увод, шест глави и Заключение. Съобразен е с изискванията, заложиени в чл. 5, ал. 3, т. 1 и 2 от Правилника. Включва теоретични обобщения и решения на големи за нашата съвременна икономика и нейните предприятия проблеми – организацията на трудовата дейност и не повтаря темата и съдържанието на дисертационния труд, представен от автора за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

I. Актуалност:

Проблематиката на труда, в различните ѝ измерения, не е губила актуалност от времето на Аристотел, през представителите на класическата Политическа икономия, „Капиталът“ на Маркс, до съвременния Икономикс на труда. Причината е в това, че трудът винаги е бил и си остава основен фактор в процеса на общественото производство. Високата динамика на технологичните промени през последните десетилетия и внедряването на високо автоматизирани и роботизирани системи на производство не намалиха значимостта на този фактор, обратното, неговата роля расте. Друг е въпросът, че количествените и качествените промени в организацията на производството оказваха и продължават да оказват влияние върху същността и формите на проявление на труда и трудовия процес.

Разглежданите модификации на системата от производствени отношения имат своята специфика в условията на прехода към пазарна икономика в бившите социалистически страни. Специфика има и на национално равнище, доколкото промените в Източна Европа ставаха с

различна динамика, с особености в процесите на приватизация, с различна роля на държавата и неправителствените организации, с различен потенциал за въздействие на бизнеса, държавата и на професионалните организации на труда. В този смисъл, предложеното конкретно изследване на разглежданите категории и релации в специфичните български условия има висока степен на актуалност и запълва определена празнота в нашата икономическа литература.

II. Теза, обект, предмет, цел и задачи на изследването

Доц. Евгениев извежда **тезата**, че „ част от научната база и от инструментариума на организацията на трудовата дейност у нас не отговарят напълно на съвременните пазарни условия, което налага вземането на съответни мерки за нейното усъвършенстване и използване“. Формулировката на тезата по принцип е правилна, но не е достатъчно ясно заявено коя част от научната база и точно кои инструменти изискват усъвършенстване. Макар че тези детайли са разгледани в отделните глави, те не са отразени достатъчно убедително в тезата. Защото едва ли някой се съмнява, че научната база и организацията на трудовата дейност наистина не отговарят на съвременните пазарни условия. Ако отговаряха, икономиката ни нямаше да е на последно място в ЕС по производителност на труда и по конкурентоспособност.

Обектът на изследване (организацията на трудовата дейност в България), **предметът** на изследване (същностните елементи на трудовата дейност и нейната организация и съгласуването им с цялостната организационна дейност на предприятието, както и предизвикателствата за тяхното развитие) и **целта** на изследването (да се установи състоянието и проблемите на организацията на трудовата дейност на съвременния етап на социално-икономическо развитие на страната и на тази основа да посочи възможностите за нейното подобряване) са формулиране точно и достатъчно изчерпателно. Доц. Евгениев сполучливо е систематизирал шест основни изследователски задачи, подредени в логическа последователност и взаимовръзка. Несъмнено последната задача: „Да се изведат и определят

основните предизвикателства, възможности и перспективи за развитие на трудовата дейност и нейната организация“ е с най-висока тежест, защото е свързана с очаквания краен резултат от изследването: да се направят препоръки за подобряване на организацията на трудовата дейност.

По същество, изпълнението на задачите е обособено в шестте относително самостоятелни глави. Първата от тях адекватно е фокусирана върху сравнителния анализ на постигнатото в специализираната литература по този въпрос. В останалите глави изследването се движи на принципа на надграждането на знанията по избраната проблематика, като това надграждане постепенно включва различните й измерения и взаимни зависимости. От тази гледна точка, може да се приеме, че структурата на дисертацията отговаря в достатъчна степен на поставените цели и задачи на анализа.

III. Методи, ограничителни условия

За изследването в дисертационният труд са избрани три основни метода:

- A. Методът на експертните оценки;
- Б. Статистическият метод и
- В. Социологическият метод.

Но авторът явно е подценил този изключително важен елемент на всяка дисертация, защото методите само са заявени без да има отговор на редица въпроси, като : защо са избрани точно тези методи, къде и как е предвидено да се приложат те в отделните части на изследването, какви са очакваните резултати. Освен това, понятията „статистически“ и „социологически“ метод изискват конкретизация, тъй като и в статистиката и в социологията има много и различни методи на изследване. Не е направено разграничение също така между „метод“ и „методология“ на изследване.

Посочени са три ограничителни условия. Първото („При анализа на демографските и макроикономическите тенденции сме се спрели на тези,

които според нас, имат отражение върху трудовата дейност и нейната организация на национално равнище“) и третото („Използвани са предимно официално публикувани статистически данни в последния Статистически годишник на НСИ въпреки, че сме проследили не малко изследвания и публикации на отделни автори и институции, които се различават помежду си, а някои дори си противоречат“) са приемливи и добре обосновани. Но според мен, приетото второ ограничение („Не сме навлизали в конкретиката на организацията на трудовата дейност в отделни предприятия, нито сочим примери за това, тъй като разнообразието е твърде голямо и би довело до излишно разводняване на изложението“) е дискуссионно. Дисертационният труд би имал по-висока стойност, ако бяха приведени няколко примера от реалната икономика. Биха могли да бъдат от различни сектори или от един, избран сектор, но да се покаже как промените в организацията на труда в конкретна фирма водят до повишаване на ефективността на производството, до подобряване на работния климат, до по-добра лична удовлетвореност и т.н. Или да се сравнят различни модели на организация на трудовия процес във фирми от един и същи бранш, за да се изведат техните предимства и недостатъци. Несъмнена полза би имало и от сравнение на фирми от един и същи бранш, но в различни страни от ЕС. Това може да се приеме и като препоръка за продължаване на този анализ в бъдещи изследвания.

IV. Равнище на критичният анализ на използваната литература

Използвани са Общо 76 литературни източника. 61 от тях са на български език, в т.ч. 11 превод от чужди автори. Положително е, че са използвани достатъчно публикации на български изследователи. Това е определен плюс. Като надеждни могат да бъдат определени и източниците на статистически данни, което придава и надеждност на изводите от изведените тенденции, структурни промени, нагласи, промени в абсолютни равнища, както и посочени зависимости. Но не може да се подминат два факта: Първо, общият брой на цитирани източници, въпреки добрата им селекция и значимост, би следвало да бъде по-голям.

Като удовлетворителен може да се приеме броят на използваните чужди автори – 26. Авторът на този дисертационен труд следва да има предвид това в бъдещо разширяване на това изследване. Особен потенциал има в стотиците достъпни в Интернет статии, доклади и изследвания за конкретни фирми в отделни страни. Примерно, един по-детайлен сравнителен анализ на публикациите по проблематиката на „Управление на промяната“, която по принцип е фокусирана върху организацията на трудовия процес, би издигнало още повече равнището на това изследване. Доц. Евгениев е постигнал добро качество на критичния анализ на основните постановки на отделни икономически школи и отделни наши и чужди автори. В повечето случаи неговата авторска позиция и оценка е добре артикулирана.

V. Приноси в дисертационния труд

Изведените от Авторът на дисертационният труд приноси са шест на брой, както следва: 1. Обосновано и формулирано е общото и различието между понятието „труд“, като икономическа категория и понятието „трудова дейност“; 2. Анализирани са основните промени в трудовата дейност и е предложен примерен модел за адаптиране на предприятията към тях; 3. Описани са основните дейности в четирите основни направления в организационната дейност на предприятието; 4. Условиата на труд са определени и анализирани като относително обособена част от организацията на трудовата дейност и фактор за нейната ефективност. Определени са насоките и са дадени съществени предложения за нейното развитие. 5. Дадени са конкретни предложения за подобряване на работата в областта на социалното партньорство, на основата на конкретно социологическо проучване. 6. Предизвикателствата, посочени в дисертационния труд и систематизирани в седем направления в последната шеста глава могат да се използват при създаването на дългосрочна Национална стратегия за развитието на Република България.

Според мен, като съществени елементи на принос в приложната теория по организацията на трудовата дейност могат да се приемат приноси

2,5 и 6. Посочените като приноси 1,3 и 4 имат преобладаващо описателен характер, въпреки че авторът е демонстрирал възможности при уточняване на категориалният апарат и е извел някои допълнителни характеристики. Като основен бих извел приносът, изразяващ се в дефинирането на предизвикателствата в сферата на организацията на трудовата дейност и политиките, чрез които те могат да бъдат решени.

Авторефератът отговаря по форма и съдържание на дисертационния труд и вярно отразява неговите основни анализи, изводи и предложения. Направените шест публикации са достатъчни, и пряко отговарят на съдържанието на дисертацията, отразявайки основните достижения в нея. Основната публикация е монографична „Организация на трудовата дейност в България“ и е издадена от престижното издателство „Проф. М. Дринов“ на БАН. Определен минус е, че няма публикация в чужди издания.

В Заключение, като претеглям достойнствата и несъвършенствата в дисертационния труд, предлагам на научното жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на доц. Е. Евгениев.

22.05.2019г

Рецензент:

проф. д.ик.н. Румен Гечев

Катедра „Икономикс“, УНСС

P R O G R E S S

of a dissertation on the organization of the work activity in Bulgaria (state and perspectives), presented by Assoc. Prof. Evgeni Georgiev Evgeniev for awarding the Ph.D. of the scientific degree in professional field 3.8. Economics, scientific specialty "Economics and Labor Organization"

The presented dissertation work is in a total volume of 236 pages, incl. 176 pages of text. Structured in the Introduction, six chapters and Conclusion. It complies with the requirements laid down in Art. 5, para. 3, item 1 and 2 of the Rules. It includes theoretical summaries and solutions of major problems for our modern economy and its enterprises - the organization of work and does not repeat the topic and content of the dissertation thesis presented by the author for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor".

I. **Actuality:**

The problem of labor, in its different dimensions, has not lost its relevance from the time of Aristotle, through the representatives of the classical political economy, the Capital of Marx, to the modern Economics of Labor. The reason is that work has always been and remains a major factor in the process of public production. The high dynamics of technological change in recent decades and the introduction of highly automated and robotized manufacturing systems have not diminished the importance of this factor, on the contrary, its role is growing. Another issue is that quantitative and qualitative changes in the organization of production have been and continue to influence the nature and forms of manifestation of labor and the labor process.

The modifications under consideration of the system of production relations have their specificities in the context of the transition to a market economy in the former socialist countries. There is also a specific feature at the national level, as the changes in Eastern Europe were made with different dynamics, with particularities in the processes of privatization, with a different role of the state and non-governmental organizations, with different potential for the impact of business, state and professional labor organizations. In this sense, the proposed

specific study of the categories and relations under consideration in the specific Bulgarian conditions has a high degree of relevance and fills a certain gap in our economic literature.

II. Thesis, object, subject, purpose and tasks of the study

Assoc. Prof. Evgeniev argues that "some of the scientific basis and the instrument of the organization of labor activity in our country do not fully meet the contemporary market conditions, which requires the adoption of appropriate measures for its improvement and use". The formulation of the thesis is, in principle, correct, but it is not sufficiently clear which part of the scientific basis and exactly which tools require improvement. Although these details are dealt with in separate chapters, they are not reflected sufficiently convincingly in the thesis. Because hardly anyone doubts that the scientific basis and the organization of the labor activity really do not meet the modern market conditions. If they were responding, our economy would not be last in the EU on labor productivity and competitiveness.

The subject of research (the organization of labor activity in Bulgaria), the subject of research (the essential elements of the work activity and its organization and their alignment with the overall organizational activity of the enterprise as well as the challenges for their development) and the purpose of the study and the problems of the organization of the labor activity of the modern stage of socio-economic development of the country and on this basis to indicate the possibilities for its improvement) are formulating exactly plus sufficient exhaustive. Prof. Evgeniev has systematized six basic research tasks arranged in logical sequence and interrelation. Undoubtedly, the ultimate task of "Identifying and defining the main challenges, opportunities and prospects for the development of work and its organization" is most important because it is related to the expected outcome of the study: to make recommendations for improving the organization of the labor activity.

Essentially, task execution is differentiated in the six relatively independent chapters. The first one is adequately focused on the comparative analysis of what has been achieved in the specialized literature on this subject. In the other chapters, the study moves on the principle of building knowledge on the chosen subject, and this gradual incorporation gradually involves its different dimensions and mutual dependencies. From this point of view, it can be assumed that

the structure of the dissertation responds adequately to the objectives and tasks of the analysis.

III. Methods, restrictive conditions

For the research in the dissertation thesis three basic methods were chosen:

A. The method of expert assessments;

B. The statistical method and

C. The Sociological Method.

But the author has clearly underestimated this crucial element of each dissertation because the methods are only stated without answering a number of questions, such as: why exactly these methods were chosen, where and how it is intended to be applied in the different parts of the study, what are the expected results. Furthermore, the notions of "statistical" and "sociological" methods require specification, as there are many different methods of study in statistics and sociology. No distinction has also been made between the "method" and the "survey methodology".

Three restrictive conditions are indicated. The first ("In analyzing the demographic and macroeconomic trends we have stopped on those which we think have an impact on labor activity and its organization at national level") and the third one ("Mostly officially published statistical data were used in the last Statistical Yearbook of NSI although we have followed not few research and publications of individual authors and institutions that differ from each other and some even contradict ") are acceptable and well-founded. But, in my opinion, the accepted second constraint ("We have not entered the specifics of the organization of labor activity in individual enterprises, nor do we give examples of this because the diversity is too great and would lead to unnecessary dilution of the exhibition") is debatable. Dissertation work would have a higher value if several examples of the real economy were introduced. They could be from different sectors or from one selected sector, but show how changes in the organization of work in a particular company lead to increased production efficiency, improved working

climate, better personal satisfaction, n. or to compare different patterns of work organization organization in companies in the same industry in order to derive their advantages and disadvantages. A clear benefit would be the comparison of firms in the same industry but in different EU countries. This can also be considered as a recommendation to continue this analysis in future research.

IV. Level of Critical Analysis of Used Literature

A total of 76 literary sources were used. 61 of them are in Bulgarian language, incl. 11 translation by foreign authors. It is positive that enough publications of Bulgarian researchers have been used. This is a definite plus. Reliable sources of statistics can also be identified, which also adds to the conclusions of evolving trends, structural changes, attitudes, changes in absolute levels, as well as given dependencies. However, two facts can not be overlooked: Firstly, the total number of cited sources, despite their good selection and significance, should be greater.

The number of foreign authors used may be satisfactory - 26. The author of this dissertation thesis should take this into account in the future expansion of this study. There is a particular potential in hundreds of Internet-accessible articles, reports and research for specific companies in individual countries. For example, a more detailed comparative analysis of publications on the issue of Change Management, which is generally focused on the organization of the labor process, would further increase the level of this study. Prof. Evgeniev has achieved good quality critical analysis of the main productions of individual economic schools and individual and foreign authors. In most cases, his author's position and assessment is well articulated.

V. Contributions to dissertation work

The contributions made by the author of the dissertation are six, as follows: 1. The general and the difference between the term "labor" as an economic category and the term "work activity" are articulated and formulated; 2. The main changes in the work activity were analyzed and an example model for adapting the enterprises to them was proposed; 3. Describe the main

activities in the four main directions of the enterprise's organizational activity; 4. Working conditions are defined and analyzed as a relatively separate part of the organization of labor activity and a factor for its effectiveness. Guidelines have been defined and substantive proposals for its development have been made; 5. Specific suggestions have been made to improve work in the field of social partnership, based on a specific sociological survey; 6. The challenges outlined in the dissertation thesis and summarized in seven strands in the last sixth chapter can be used in the development of a long-term National Strategy for the Development of the Republic of Bulgaria.

In my opinion, contributions of 2.5 and 6 can be accepted as essential contributions to the applied theory of work organization. The contributions 1, 3 and 4 are predominantly descriptive, although the author has demonstrated opportunities to specify the categorical apparatus and has drawn some additional features. I would like to highlight the contribution to defining the challenges in the field of work organization and the policies by which they can be addressed.

The autorepret is responsible for the form and content of the dissertation and faithfully reflects its main analyzes, conclusions and suggestions. The six publications made are sufficient and directly correspond to the content of the dissertation, reflecting the main achievements of the dissertation. The main publication is a monographic "Organization of Labor Activity in Bulgaria" and was published by the prestigious publishing house "Prof. M. Drinov "at the Bulgarian Academy of Sciences. A certain minus is that there is no publication in foreign publications.

In conclusion, weighing the merits and imperfections in the dissertation, I propose to the scientific jury to award the scientific degree "Doctor of Sciences" by Prof. E. Evgeniev.

22.05.2019

Reviewer:

Prof. dr. Rumen Gechev

**Department of Economics, University of
National and World Economy**